

NYELVMŰVELÉS

A többes szám hibás használata.

A magyar nyelv sokszor egyszámot használ ott, ahol a véle együtt vagy a körülötte lakó népek nyelve többest parancsol. Minthogy mi kevesebben vagyunk, némelyek lassan-lassan megfélemedeznek a magunk törvényeiről és hozzászoknak az idegenhez, annyira, hogy észre sem veszik, ha magyartalanságot követnek el. Ha pedig valaki figyelmezteti őket, jámborul ráhagyják, hogy igaz bíz a, de már rájár a szájuk. Ez még a jobbik eset, de megtörténik, hogy meg sem értik a figyelmeztetést, nem tudják — legalább az első pillanatban —, hogy miben hibáztak, annyira megromlott nyelvérzékük. Az is megesik, hogy a jóindulatú helyreigazítást zokon veszik, csodálkoznak, hogy a mai nehéz életben is akadnak emberek, akik efféle semmisségekkel törődnek.

Készséggel elismerem, hogy az egyén szempontjából *pillanatnyilag* fontosabb a megélhetés, a boldogulás kérdése, de a köz, az egyetemes magyarság szemszögéből nézve a dolgot, a nyelv kérdése minden másnál fontosabb, mert a nemzet megmaradásának legfőbb feltétele, ahogy mondani szokták, *conditio sine qua non*-ja. Elcsépelet szállóige, de igaz, hogy *nyelvében él a nemzet*, ami azt teszi, hogy a nemzet legfontosabb életmegnyilvánulása a nyelve, de azt is teszi, hogy nyelvvel együtt elvész, megsemmisül a nemzet is. (Egyetlen kivétel a zsidók, — de a kivétel állítólag megerősíti a szabályt —, náluk azonban a közös vallás pótolja a közös nyelvet, és még ők is szükségesnek látják, hogy Új-Palesztinában feltámasszák az ó-testamentum nyelvét, mint nemzeti együvértartozásuk legfőbb biztosítékát.)

Azt is mondják némelyek, hogy egy-egy vétség az anyanyelv szabályai ellen, egy-egy idegen szó még nem veszélyezteti a nyelvet. Talán igaz, hogy egyetlen árva bacillus még nem idéz elő betegséget, de ez nem jelenti azt, hogy tehát ne törekedjünk a lehető legnagyobb tisztaságra, hogy ráérünk még védekezni, nem jelenti azt, hogy várjuk meg a fertőzést, amikor esetleg már késő minden gyógyító kísérlet. Így vagyunk a nyelvvel is, így kell szemlélünk és megítélünk a jelentkező hibákat, már csírájukban ki kell irtanunk őket, mielőtt meggyökeresednének és elharapóznának.

De hogy a dologra térjek.

1. *Ha a mondatnak több egyszámú alanya van, az állítmány egyes számban áll.* Némelyik nyelvtan a többesszámú állítmányt is *megengedhetőnek* tartja, ha az egyszámú alanyok élőlények, személyek. Ennek az engedékenységnak azonban nincsen sok értelme, sőt azzal a veszedelemmel jár, hogy hozzászokunk a többesszámú állítmányhoz és majd akkor is használjuk, amikor nincs megengedve, amikor az alanyok nem személy-, hanem tárgynevek. Helytelen: Angol-francia követelések, melyeket *Páris* (helyesen: Párizs) és *London* meg akarnak valósítani (Ellenzék, 1937. IX. 8.), helyesen: *Párizs és London meg akar valósítani*. Helytelen: *Németország és Olaszország közös lépésre készülnek* Prágában (Keleti Újság, 1937. X. 21),

helyesen: *Németország és Olaszország közös lépésre készül.* Helytelen: Darányi miniszterelnök és Kánya külügyminiszter hétfőn negyven perccig *tanácskoztak* (helyesen: *tanácskoztott*) Neurath német külügyminiszterrel (Keleti Újság, 1937. XI. 22.). — Helytelen: *A főmérnök és családja az esti vonattal Clujra utaztak*, helyesen: *utazott* (valamelyik napilapból). — Helytelen: *A gépészmérnök és felesége hat évvel ezelőtt Argentínában ismerkedtek meg* egymással, helyesen: *ismerkedett meg* (Ellenzék, 1937. VIII. 21.). Még különösebb a következő mondat: Olaszország és Németország még *nem döntött*, de jóindulattal *tanulmányozzák* a dolgot (Ellenzék, 1937. IX. 9.); az a furcsa benne, hogy az első mondatban még helyesen egyszámú az állítmány: *nem döntött*, a másodikban már többesszámú: *tanulmányozzák* (*tanulmányozza* helyett).

2. *Ha több birtokosnak egy-egy birtoka van, a birtokot kifejező szót csak egyszámba teszi a magyar nyelv.* Helytelen tehát ez a mondat: A szobrok *fejait* a velükjött lovaszekereken magukkal vitték (Keleti Újság 1936. IX. 28.); helyesen: *a szobrok fejét*, mert a sárkánynak lehetnek ugyan *fejei*, de a szoboralakoknak csak *feje* (tkp. *fejük*) van. Helytelen: A rendőrség a nyomozás érdekében nem közli a betörők *neveit*, helyesen: *nevét* (Ellenzék, 1937. VII. 29.). — Helytelen: Elemi fiúk, leányok, *kérjétek meg anyukáitokat, apukáitokat*... (Rádióélet, 1937. 11. sz.), helyesen: *anyukátokat, apukátokat*. Ugyanezért hibásak az alábbi mondatok is: *Két tanító feleségeikkel egy csónakos kíséretében ladikjukkal a szomszéd községből tértek vissza* (Ellenzék, 1937. XII. 14.), helyesen: *Két tanító feleségével... tért vissza*; a többes számú *feleségeikkel* csak akkor volna helyénvaló, ha a tanítók *többnejűek* volnának és legalább két-két asszonnyal vettek volna részt a csónakkirándulásban. Méltó párja ennek az a mondat, amely viszont a nőknek javasol *többférjűséget*:... az asszonyoknak vállvetve kell küzdeniök *férjeikkel* a közösség érdekében (Ugyanott), helyesen: *férjükkal*...

3. A magyar nyelv egyes számba teszi a főnevet akkor is, ha két vagy több melléknévi jelző fejezi ki a főnévben jelölt fogalomnak különböző fajait. Helytelen tehát a következő mondat: *A román és magyar kormányok között megegyezés jött létre* (Ellenzék, 1937. IV. 1.), mert magyar érzésként és magyar nyelvi szabályok szerint ez azt jelenti hogy több román és több magyar kormány között jött létre a megegyezés; helyesen így van: *A román és magyar kormány között stb.* — Helytelen ez is: Nem vettek részt az ünnepen a külföldi tagok sem: az olasz király, a japán császár, *a svéd, a norvég, a dán és a belga királyok* (Ellenzék, 1937. VI. 27.), mert mindenik országnak csak egy-egy királya van, tehát egyes szám van helyén: *a svéd, a norvég, a dán és a belga király.* — Helytelen: Mit ír a Times *Német- és Olaszországok visszavonulásáról?* (Ellenzék, 1937. VI. 26. címben). Helyesen: *Német- és Olaszország visszavonulásáról.* — Helytelen: *a magyar és lengyel akadémia tagja* (A Szádeczky-emléktábla feliratában Pusztafaluban a kiadott meghívó szerint), helyesen: *a magyar és lengyel akadémia tagja*. Senki sem fogja azt érteni rajta, hogy *a magyar és lengyel akadémia* egyetlen, közös akadémia jelent. — Ugyanezért kifogásolható ez is:..., mely a németből, de *a norvég, dán, francia és angol nyelvekből* is a svédbe beszármazott... (Magyar Nyelv, 1905. 388. l.), helyesen: *a norvég, dán, francia és angol nyelvből.* — Helytelen: ... könyvtári órák... esténkint

7—9 órák között, helyesen: 7—9 (vagy 7 és 9) óra között (Turisták Lapja, 1937. 364. l.). — Helytelen: Különnyomat a Múzeum 2—4. számaiból, számból helyett, mert 2—4. feloldva azt jelenti, hogy a második, harmadik, negyedik számból, amikor már világos, hogy csak az egyes szám helyes. Különben is 2—4. többséget fejez ki, a magyar nyelv pedig számok és többséget kifejező szók után rendszerint egyes számot használ; helyettesítsük 2—4-et 3-mal (mert hiszen 3 számot foglal magában), mindjárt kiviláglik a helyes forma: ... a Múzeum három számból.

4. Különösek és szabálytalanok azok az összetett mondatok, melyekben a főmondatnak egyes számú, bár többséget kifejező szavaira a mellékmondatban többes számú vonatkozó névmás mutat rá. Helytelen pl. ez a mondat: *Az ifjú házaspár, akik már elvégezték a tanfolyamot, nevetve fogadják a végrehajtót* (Déliháza, 1936. V. 30., egy kép alatti). Ha a közbevetett mondatot elhagyjuk, ez marad: *Az ifjú házaspár nevetve fogadják a végrehajtót*, tehát kétszeresen hibás; helyesen: *Az ifjú házaspár, amely már elvégezte a tanfolyamot, nevetve fogadja stb.* Még jobb volna így: *Ez az ifjú házaspár már elvégezte a tanfolyamot és nevetve fogadja a végrehajtót.* — Helytelen: ... annak a maroknyi tudóscsapatnak köszönhető, akik ... hittel művelik szaktudományait (Láthatár, 1937. 19. l.); helyesen: ... a tudóscsapatnak ..., amely ... műveli. Helytelen: *Az a tizenegy fiatalember, akik valamennyien udvarlói voltak A. H.-nak, gyanús körülmények között hirtelen meghalt* (Keleti Ujság, 1937. VIII. 18.); a főmondat alánya, állítmánya (tizenegy fiatalember — meghalt) egyes számú, az alányra vonatkozó jelzői mellékmondat alánya, állítmánya (akik — udvarlói voltak) pedig többes számú. Helyesen: *Az a tizenegy fiatalember, aki mind udvarlója volt stb.* — Helytelen: *Egész sereg tódult utána, akik mind...* Menteni szokták ugyan az ilyen mondatokat azzal, hogy ilyenkor értelmi egyeztetéssel van dolgunk, aminővel legjobb íróinkban és költőinkben is találkozunk. Mindez nem változtat azon a tényen, hogy az efféle mondatok különösek, miket a mindennapos beszédben és írásban lehetőleg kerülni kell. Egy-egy gondolatot annyiféleképpen ki lehet fejezni, hogy a szabálytalanságok és különösségek kerülése semmi gondot nem okoz. A fenti mondat így formálható: *Egész sereg ember tódult utána, mindenik stb.* Sőt, az első mondatnak változatlan meghagyásával: *Egész sereg tódult utána, s ezek mindnyájan...* (vagy csak: *mindnyájan...*). Ez is értelmi egyezés, de sokkal kevésbé feltűnő, mert a főmondat alányára (egész sereg) nem mutat rá vonatkozó névmás (akik); a mutató névmás rámutatása nem olyan határozott, általában a két mondat kapcsolata (mellérendelés) kevésbé szoros. — Az értelmi egyeztetés akkor természetes, ha két különálló mondat elsejében van egyes szám másodikában pedig többes szám, mint a következőkben: ... *öt fiatal transzilvániai író és költő felolvasó körútra indul. December 8-án este... fognak szerepelni...* (Keleti Ujság, 1937. XI. 30.).

Az egyes számnak ilyenyszerű használata a magyar nyelvnek természete, nem volna szabad olyan könnyűszerrel lemondanunk róla és az európai nyelvek formaruháját felöltönnünk. Meglehet, hogy nehéz a sokfelől jövő hatásnak ellentállni, de az ellentállás ereje a nemzet éltrevalóságának bizonyítéka. Orizzük tehát meg nyelvünk ősi sajátosságait!

Brüll Emánuel.